

Tarihi Coğrafya Açısından XVI. Yüzyıl'da Konya Şehri ve Şehirselle Fonksiyonları* Konya City and Its Urban Functions in the 16th Century in Terms of Historical Geography

Bayram TUNCER**, Leyla ŞAFAK***

* Bu çalışma, Leyla ŞAFAK tarafından 2019 yılında azılmış olan ve Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih A.B.D. Yeni Çağ Tarihi Bilim Dalı'nda yürütülmüş olan "2 numaralı Konya Şer'ie Sicili (978-989 / 1570-1582) Değerlendirme ve Transkripsiyon" başlıklı yüksek lisans tezinden faydalanılarak üretilmiştir.

** Dr., İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Coğrafya Anabilim Dalı, btuncer0606@gmail.com, ORCID: 0000-0003-3825-3735

*** Yüksek Lisans Mezunu, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Yeni Çağ Tarihi, leyla.safak@hotmail.com, ORCID: 0000-0001-6087-6707

Öz

Coğrafi mekân üzerinde kurulan şehir, mevcut fonksiyonlarıyla tarihsel süreç içerisinde bir anlam ve önem kazanır. Bulunduğu tarihsel dönemin şehir üzerine yaptığı yansımaların analiz edilerek yorumlanması büyük önem arz etmektedir. Şehrin bulunduğu döneme ait özelliklerinin analiz edilmesi ve şehirselle fonksiyonlarının zaman-mekân bağlamında değerlendirilmesi tarihi coğrafyanın inceleme alanına girmektedir. Bu çalışmanın amacı; XVI. yüzyıl Konya örneğinde Konya'nın şehirselle görünümü ve şehirselle fonksiyonlarının tarihi coğrafya açısından değerlendirilmesidir. Çalışma konusunun dayandığı temel kaynak Hicri 978-989 / 1570-1582 yıllarına ait 2 numaralı Konya Şer'ie Sicili'dir. Şer'ie Sicili dışında Konya şehrinin XVI. yüzyıl için tarihi coğrafya konuları üzerine geniş bir literatür çalışması yapılarak, Konya şehrinin içinde yer aldığı monografik çalışmaların derlenmesi ve değerlendirilmesi yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Tarihi Coğrafya, Şehir, Konya, Şehirselle Fonksiyonlar.

Abstract

The city, which was established on a geographical space, gains a meaning and importance in the historical process with its existing functions. It is of great importance to analyze and interpret the reflections of the historical period on the city. Analyzing the current characteristics of the city and evaluating its urban functions in the context of time and space fall within the scope of historical geography. The aim of this study; Evaluation of Konya's urban appearance and urban functions in terms of historical geography in the 16th century Konya sample. The main source on which the subject of the study is based is the Konya Sharia Registry No. 2 belonging to the Hijri 978-989 / 1570-1582 years. Apart from the Şer'ie Registry, an extensive literature study on the historical geography issues of the city of Konya for the 16th century has been made, and the compilation and evaluation of monographic studies in which the city of Konya is included

Key Words: Historical Geography, Urban, Konya, Urban Functions.

Giriş

Şehir kavramını dar kapsamda değil, mekâna ve zamana bağlı olarak geniş kapsamla ele almak gerekir. Farklı şehir tanımlarının yapılmasında şehrin birçok bilim dalının inceleme alanına girmesinden kaynaklanmaktadır. Bu bilim dalları konuya farklı açılardan yaklaşarak farklı tanımlar ortaya koymaktadır. Tarihçiler şehrin tanımı çeşitli türde kriterlere göre yapmıştır; Sanayi ve ticari faaliyetlerin yoğunluk kazandığı idari, siyasi, dini ve askeri işlerin görüldüğü ve tüm bu işler için gerekli olan altyapı hizmetlerinin sunulduğu ve halkın bu sisteme göre teşkilatlandığı yerleşim birimlerine şehir denir. Tanımdan anlaşıldığı üzere şehirler gerek iktisadi gerekse idari fonksiyonların ön plana çıktığı yerleşim alanları olarak değerlendirilmektedir. Coğrafyacıların ise konuya bakış açısı tarihçilere göre oldukça farklıdır. Coğrafyacılar şehri bir bütün halinde ele alarak incelemektedir. Ayrıca coğrafyacılar şehri, insan yapımı yaşama alanları olarak algılamakta ve değerlendirmektedirler. Gerçek şehir, boyut ve yönetim ölçütüne göre tanımlanamaz. Şehir tanımının esasını form ve fonksiyon oluşturmaktadır. Şehir, kırsallığın karşılığı olup sınırları belli bir alanda birbiriyle yakından ilişkili faaliyetlerin (sanayi, ticaret, eğitim, kültür, idari gibi.) bir araya toplandığı yerleşmelerdir (Yediyıldız, 1994; Bayartan, 2005; Tolun-Denker, 1976; Dickinson, 1964; Aliağaoğlu ve Uğur, 2010).

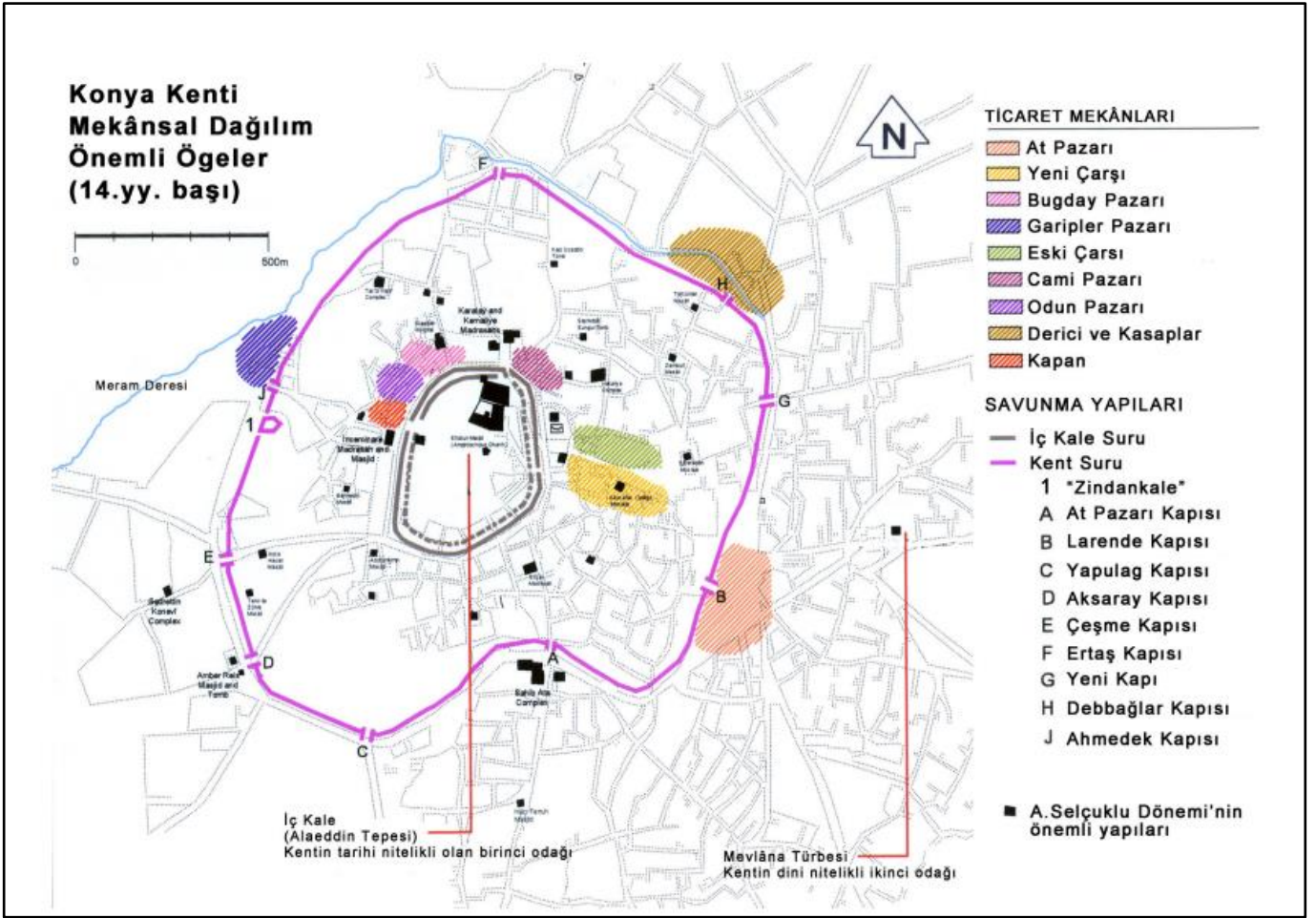
Tarihi coğrafya açısından da şehir konusu büyük önem arz etmektedir. Şehir, insanoğlunun tarihi süreç boyunca coğrafi mekânlar üzerinde inşa etmiş olduğu beşerî tesislerin kümelenmesi şeklinde tanımlanmıştır. Bu tanımdan da anlaşılacağı üzere tarihi coğrafya çalışmaları açısından şehir, mevcut fonksiyonlarıyla önemli bir yere sahiptir. Bulunduğu tarihsel dönemin şehir üzerine yansımalarının analiz edilmesi ve yorumlanması büyük önem arz eder. Şehrin bulunduğu döneme ait mevcut özelliklerinin zaman-mekân bağlamında değerlendirilmesi tarihi coğrafyanın inceleme alanına girmektedir. Tarihsel süreç içerisinde şehrsel yerleşmeler fiziki ve beşerî özellikleri açısından farklı görünümlere sahip olmuştur. Bu farklılık şehrsel yerleşmelerin bağlı olduğu medeniyete göre şekillenmesinden kaynaklıdır. Roma şehirleri veya Türk-İslam şehirleri incelendiğinde bu yerleşimlerin bağlı bulunduğu medeniyetlerin özelliklerini yansıttığı görülür (Bayartan, 2005; Yıldırım ve Gül, 2020).

Şehrsel yerleşmelerin bulunduğu dönemin kendine has özelliklerini yansıtması açısından Osmanlı şehirlerinin ayrı bir yeri ve önemi bulunmaktadır. Osmanlı medeniyetine damgasını vuran meydanları, çarşıları, camileri, mahalleleri, kaleleri, ticarethaneleri ve yollarıyla Osmanlı şehirleri başlı başına bir senteze sahiptir. Osmanlı şehirlerinin özelliklerini yansıtması ve asıl şehir karakterini Osmanlı hakimiyetine girdikten sonraki süreçte kazanması açısından Konya şehri bu konuda model bir yerleşmedir.

Konya şehri, adını yaklaşık 5000 yıl öncesinde Luvi kavminin verdiği İkkuwaniya'dan almıştır. Daha sonraki dönemlerde ise Konya, Klasik Çağ'da İkonion, Antik Çağ'da İkonium ve İkonion gibi isimlerle anılmıştır. Araplar Ortaçağ'da Konya'ya, El-Koniya demişler ve son olarak da Türkler Konya adını vermişlerdir (Bahar, 2015). Konya tarih boyunca Hititler, Frigler, Lidyalılar, Persler ve İskender gibi çeşitli medeniyetlerin hüküm sürdüğü ve bu medeniyetlere ait çok sayıda iskân izleri taşıyan önemli bir yerleşim alanı olmuştur. Konya asıl önemini Roma İmparatorluğu hâkimiyeti altında iken kazanmıştır. Roma İmparatorluğu'nun ikiye ayrılmasının ardından Doğu Roma İmparatorluğu'nun önemli bir şehri haline gelen Konya, M.S.704 yılında Arap İslam orduları tarafından alınmıştır. İslam idaresi bölgede çok uzun sürmemiş ve Konya 1073 yılında Türkler tarafından fethedilmiştir. XII. yüzyılda Konya, Türklerin ve Hristiyanların yaşadığı, ibadet yerlerinin dahi yan yana bulunduğu, sosyal ve fiziki yönden gelişmemiş bir şehir karakterindedir. Selçuklular, 1097 yılında İznik'i Bizans İmparatorluğuna teslim etmişler ve ardından Konya'yı başkent yapmışlardır. Bu dönemde önemli bir gelişim sürecine giren Konya özellikle Selçuklu Sultanı Alâaddin Keykubad döneminde şehir karakterine bürünmüş, Anadolu'nun en düzenli ve modern şehri olma özelliğini kazanmıştır. Öyle ki; Moğol istilası şehrin gelişmesine engel olmamış, Selçuk mimarisinin birkaç anıtı bu dönemde yapıldığı gibi şehrin nüfusu da artmaya devam etmiştir. (Darkot, 1993; Baykara, 2002; Konyalı, 2007; Kuban, 1968).

Konya şehri en canlı ve hareketli dönemini XIII. yüzyıl ortalarında yaşamıştır. Bu dönemde şehir nüfusunun %10'unu gayri müslimler oluşturmaktadır. 1243 Köseadağ Savaşı yenilgisine ve Türkiye Selçuklu Devleti'nin İlhanlı Devleti hâkimiyeti altına girmesine rağmen Konya şehri, hızlı gelişim sürecini olumlu yönde devam ettirmiştir. Konya şehrinin, XIII. yüzyılın sonu XIV. yüzyılın başından itibaren, çarşısı, pazarları, sur kapıları, mahalleleri ve diğer şehrsel özellikleri aşamalar halinde oluşmaya başlamıştır. Ulaşım fonksiyonundan dolayı Konya bu dönemde, milletlerarası ticaret merkezi olma özelliğini sürdürmüştür. Dönemin şehrsel fonksiyonları arasında gösterebileceğimiz şehir kapıları (Antalya Kapısı, Larende Kapısı ve Aksaray Kapısı gibi.) yolun ulaştığı şehre göre adlandırılmıştır (Baykara, 2002). Selçuklu döneminde şehrin giriş olan bu kapıların olduğu yerlerde ticarî faaliyetler yoğunlaşmıştır (Şekil 1). Bu özellik Osmanlı zamanında da devam etmiştir. Ergenç (2012), şehrin giriş noktalarında ticarî faaliyetlerin yoğunlaşmasını iki nedene bağlamıştır. Birincisi, şehre gelenlerin kolayca uğrayabilecekleri yerler oluşu, ikincisi, "kapucu" adı verilen bekçiler tarafından korunduğu için buraların güvenilir alanlar olmasıdır.

Konya, Anadolu Selçuklularından sonraki süreçte Karamanoğulları'nın bir vilayeti haline gelmiş olup bu dönemden itibaren uzun yıllar Karamanoğulları hâkimiyeti altında kalmıştır. Konya, 1467 yılında Fatih Sultan Mehmed tarafından alınarak Osmanlı Devleti sınırlarına dâhil edilmiştir. Yine Fatih Sultan Mehmed döneminde Karaman beylerbeylik olarak, toplam 11 vilayet ve iki nahiyeye ayrılmıştır. II. Bayezid zamanında ise Karaman "Karaman Vilayeti" olarak 15 kazaya ayrılmıştır. İlerleyen yıllarda yapılan idarî teşkilatlanmada Karaman Eyaleti 7 sancağa ayrılmış ve Konya Paşa sancağı olarak kabul edilmiştir. Konya'nın dışındaki diğer sancaklar ise Aksaray, Akşehir, Beyşehir, Kayseriye, Kırşehir ve Niğde olmuştur (Konyalı, 2007).

Şekil 1: XIII. yüzyılın sonundan XIV. yüzyılın başına kadar Konya şehrinin mekânsal dağılımı (Önge, 2011:63)

Yöntem

Bu çalışmada XVI. yüzyıl Konya örneğinde Konya'nın şehrsel görünümü ve şehrsel fonksiyonları tarihi coğrafya açısından değerlendirilmiştir. Çalışma konusunun dayandığı temel kaynak 2 numaralı Konya Şer'iyecisi'dir. Bu sicil; Hicri 978-989 / 1570-1582 yıllarına ait olup 322 sayfadan oluşmaktadır. Bunların dışında Konya şehrinin XVI. yüzyıl için tarihi coğrafya konuları için geniş bir literatür çalışması yapılarak, Konya şehrinin içinde yer aldığı monografik çalışmaların derlenmesi ve değerlendirilmesi yapılmıştır.

Konya Şehrinin Genel Görünümü

Konya şehri, İç Anadolu bölgesinin güneyinde kendisiyle aynı ismi taşıyan ovanın kuzeybatı kesiminde kurulmuştur. Bu konumundan dolayı tarih boyunca önemli yolların kavşak noktasında olan bir şehir olma özelliğini sürekli olarak korumuştur. Bu özellik Anadolu Selçuklu Devleti'ne başkentlik yapacak kadar önem arz ederken, Osmanlı hakimiyeti sonrasında da aynı önemini sürdürmüştür (Darkot, 1993; Çaycı, 2006).

Konya şehri aynı zamanda tarih boyunca seyyahların da ziyaret ettiği önemli merkezlerden olmuştur. Konya şehri ziyaret eden ve seyahatnamesinde bahseden ilk seyyah "Marko Polo" olmuştur. Marko Polo'dan başka XIV. yüzyılda İbn-i Batuta, Pegolotti ve Hamdullah Mustavfi gibi seyyahlarda Konya'yı ziyaret etmiş ve burayla ilgili izlenimlerine eserlerinde yer vermişlerdir. XVI. yüzyılda ayrıca Radyuddin-el Gazzi, XVII. yüzyılda ise Evliya Çelebi, Konya şehrine gelen ve seyahatnamelerinde detaylı bilgiler veren diğer seyyahlardır (Yıldırım, 1999).

Evliya Çelebi Seyahatname'sinde Konya şehri ile ilgili şu bilgilere yer vermektedir; "Kale dışında su taksimi için bir kubbe yapılmıştır. O kubbeden 366 çeşmeye su dağılıp şehrin câmi, mescid, han ve hamamlarına, ayân saraylarına hep buradan su gider. Kaynağı, Meram dağındadır. Ayrıca 2700 su kuyusu bulunur ki bostanlar sulanır. Bütün nebatlar bu şekilde yetişir..." (Çaycı, 2006). Konya şehrine gelen seyyahlarının tamamına yakınının dikkatlerini çeken ve eserlerinden bahsettikleri en önemli nokta şehrin etrafını saran bağ ve bahçeler olmuştur.

Ergenç (2016), "XVI. yüzyılda Ankara ve Konya" isimli eserinde, 1897 yılında Konya'yı ziyaret eden Ahmed Tevhid'in seyahatnamesinde geçen bazı alıntılar şu şekilde aktarmıştır: "Konya, vâsi ve dağınık bir şehirdir. Etrafında bulunan bağlar heman şehir ile ittisâl peydâ etmiş olduğundan mürtefi' bir mahalden bakılacak olsa şehir, ovanın şimalinde yeşil bir çelengin

kurdelâ mahallini ve civarındaki bağlar da çelengin muhitini teşkil ettiği görülür.” Bu betimlemenin XVI. yüzyıla ait olduğunu düşünen Ergenç, şehrin etrafını saran bağların ve şehir halkı tarafından buraların yerleşme alanı olarak kullanıldığını gösteren XVI. yüzyıla ait sicil kayıtlarının bulunduğunu ifade etmiştir.

XVI. yüzyıla ait sicil kayıtlarında bağların yoğun olduğu yerler; Sille, Kumköprü, Meram, Hoca Fakih, Hoca Cihan ve Köyceğiz olarak belirtilmiştir. Kayıtlardan anlaşıldığı üzere bağların yoğun olarak bulunduğu yerlere doğru yerleşim mahalleleri yayılmaya başlamıştır. Yine 2 Numaralı Şer’iye Sicili’nde mülk satışlarıyla ilgili 209 kayıt içerisinde, 109 tanesinin bağ satışları ile ilişkili olması da bu durumu kanıtlamaktadır.

Konya Şehrinin Mahalleleri

Konya şehri, Doğu Roma İmparatorluğu zamanında etrafı surlarla çevrili, nüfusu az olan bir yerleşim iken, Türkler tarafından fethetmesiyle birlikte büyük bir gelişim göstermiştir. Konya’nın ilerleyen süreçte Anadolu Selçuklu Devleti’nin başkenti olması bu büyümeyi oldukça hızlandırmıştır. Hatta Selçuklular döneminde, nüfus artmış, yeni yerleşim yerleri ortaya çıkmış ve şehrin surları doğuya ve güneye doğru genişlemiştir. Konya şehri asıl karakterini Selçuklular zamanında kazanmıştır. Bu dönemde Alâeddin Tepesi yalnızca bir iç kale durumunda iken şehir zamanla büyüyerek genişlemiş ve etrafı surlarla çevrilmiştir. (Baykara, 2002; Ergenç, 2012).

Konya şehrinin büyüyerek genişlemesi Osmanlı hakimiyeti altına girdikten sonra da devam etmiş ve Alâeddin Tepesi bu dönemde şehrin ortasında kalmıştır. Yavuz Sultan Selim adına 1518 yılında Kemal Paşa Zâde tarafından yapılan Konya tahriri de bu durumu kanıtlar özelliindedir. Yapılan bu tahrirde, Konya şehrinin mahalle sayısı ve bu mahallelerde yaşayan erkek nüfus belirlenmiştir. Yavuz Sultan Selim zamanında Konya şehrinde 79 mahalle bulunmaktadır. Meram ve Keveler ile Alâeddin Tepesi arasında kalan sahada; ticari hayatın çok canlı olduğu çarşıları, mescid ve camileri, han ve hamamları, darüşşifası imaretleri, eğitim kurumları ve eğlence mekanlarıyla Konya, bir süre sonra Paşa Sancağı ve Beylerbeylik olmuştur (Konyalı, 2007; Baykara, 2002; Ergenç, 2012). İncelediğimiz 1570-1582 yılları arasındaki şer’iye sicil kayıtlarında mahalle adlarının ve toplam sayısının tespiti yapılmıştır. Yavuz Sultan Selim ve III. Murad dönemlerindeki mahalle adları ile inceleme yaptığımız sicilde adı geçen mahalleler, karşılaştırılarak Tablo 1’de gösterilmiştir.

Tablo 1: 2 Numaralı KŞS Defterinde Adı Geçen Mahalleler ve 1518 - 1584 Tahrirlerine Göre Mahalle Adlarının Mukayesesi.

	1518 Tarihli Konya Tahriri	2 Numaralı KŞS Defteri	1584 Tarihli Konya Tahriri
1	Abdü’l-vâhid	Abdulvâhid Mahallesi	---
2	Abdülaziz	Abdul’aziz Mahallesi	Abdülaziz
3	---	Abdurreşid Mahallesi	---
4	---	Abid Mahallesi	---
5	---	Alîgâv Mahallesi	---
6	Ali Şerbeti	Alîşerbetî Mahallesi	Ali Şerbetî
7	Attâriye	Attâriye Mahallesi	Attâriye
8	Ahmed Fakih (Nezdi-Bâb-ı Aksaray) Aksaray Kapısı	Ahmedfakih Mahallesi	---
9	---	Akıncı Mahallesi	Mahalle-i Saray-ı Akıncı
10	Aksinle	Aksinle Mahallesi	Aksinle
11	---	---	Alaca Mescid
12	Arap Başı	---	Arapbaşı Nâm-ı Diğer Pir Sultan
13	---	Altunlu Çeşme Mahallesi	---
14	Aynedâr	Aynedâr Mahallesi	---
15	Bağrıs	Bağrı Mahallesi	---
16	Bey Hekim	Beghekim Mahallesi	Beyhekim
17	Bınârî	Bınârî Mahallesi	---
18	Bordabaşı	Bordabaşı Mahallesi	Borda
19	---	---	Câmi-i Karaüyük
20	---	---	Cami-i Sinan Çelebi (Harmancık)
21	Gülâhisan	Cüllâhistân Mahallesi	Cüllahiyan
22	Çavuş	Çavuş Mahallesi	Çavuş
23	---	Çeşme Kapusu Mahallesi	---
24	Çifte Nerdühan	Çiftenerdübân Mahallesi	---
25	Çirkab	Çirkâb Mahallesi	Çirkab

26	---	---	Çanlak
27	---	---	Çoban Abdal
28	Esenlü	Esenlü Mahallesi	Esenlü
29	---	---	Emin Kazgani
30	---	---	Fahrünnisa
31	---	Fakîhdede Mahallesi	Fakîhdede
32	---	Ferhuniye Mahallesi	Ferhuniye
33	Furkan Dede	Furkan Dede Mahallesi	Furkan Dede
34	Galebe	Galebe Mahallesi	Galebe
35	---	Gargakavağı Mahallesi	---
36	Gebran	---	Gebran
37	Gökbaş	---	Göktaş
38	Güreşçi	---	---
39	---	Gülek Mahallesi	---
40	Habibhoca	Habibhoca Mahallesi	---
41	Hacı Emir Nam-ı Diğer Pir Sultan	Hacıeymir Mahallesi	Hacı Emrullah ???
42	---	---	Hacı Memi
43	Hoca Bey	---	---
44	Hoca Ferruh	---	Hoca Ferruh
45	---	---	Hoca Habip
46	Hoca Sahip	---	Hoca Sahip
47	---	Hângâh Mahallesi	---
48	---	Hergele Mahallesi	---
49	---	Hocacihan Mahallesi	---
50	---	Hocafârûk Malahhlesi	---
51	Hoca Hasan	Hocahasan Mahallesi	Hocahasan
52	---	Horsum'âli Mahallesi	---
53	---	Hoşhân Mahallesi	Hoşan
54	İbn Affan	---	---
55	---	---	Çoban Abdal
56	Debbağlar	Debbağlar	Debbağlar
57	Dehi Huda	Dih-i Hüdâ Mahallesi	Der-i Huda
58	---	---	Değirmen Deresi (Meram Vadisi'nde)
59	Dinkeş	Dinkeş Mahallesi	Dinkeş
60	Devle	---	Devle
61	---	Durakfâkih Mahallesi	---
62	---	Dursunoğlu Mescidi Mahallesi	---
63	İbn Salih	---	---
64	İbn Şahin	İbn Şahin Mahallesi	İbn Şahin
65	İçkal'a	İçkal'a Mahallesi	İçkal'a
66	İhtiyâreddin	İhtiyâreddin Mahallesi	İhtiyâreddin
67	İmâret	İmâret Mahallesi	İmâret
68	Kadı Alemşah	---	Kadı Alemşah
69	---	Kal'acik Mahallesi	Kaleci
70	Kadıasker	---	---
71	Kalenderhâne	Kalenderhâne Mahallesi	Kalenderhâne
72	---	Kallecerb Mahallesi	Karye-i Cerp
73	Karaarslan	Karaarslan Mahallesi	---

74	Karaca	---	Karaca
75	Karakurd	Karakurd Mahallesi	Karakurd
76	Karaüyük	---	Kara Üyük
77	Kasâbsinân	Kasâbsinân Mahallesi	Kasâpsinân
78	---	Kayalu Mescid Mahallesi	---
79	İbn Gazgani ???	Kazgan Mahallesi	---
80	Kemâlgarîb	Kemâlgarîb Mahallesi	---
81	---	---	Kaymak Ahmed
82	---	---	Kerim Dede
83	---	---	Kurdoğlu
84	---	Kösekâdı Mahallesi	---
85	---	Kurugöl Mahallesi	Kurugöl
86	---	Külük Mahallesi	Külük
87	Kürkçü	Kürkçü Mahallesi	Kürkçü
88	---	Lâlapîrî Mahallesi	Lâlpâşâ ???
89	---	---	Latif Çelebi
90	---	Mahmud Dede Mahallesi	---
91	Medrese Nam-ı Diğer Hanikkah	Medrese Mahallesi	---
92	---	Mercan Mahallesi	---
93	---	---	Mescid-i Hacı Veli
94	Mihmandar	Mihmandar Mahallesi	Mihmandar
95	Muhtar	---	Muhtar
96	Muin	Mu'in Mahallesi	Muin
97	Mücellid	---	Mücellid
98	---	---	Müştak (Meram Yakınlarında)
99	Öyle Banladı	Öylebanladı Mahallesi	Öyle Banladı
100	---	Pîrâbî Mahallesi	Pirebi
101	---	---	Pinari
102	Pürçüklü	Pürçüklü Mahallesi	Pürçüklü
103	---	Sadırlar Mahallesi	Sadırlar
104	Sakahane	Sakâhâne Mahallesi	Sakahane
105	---	Sarioğlu Mahallesi	---
106	Sebehon ???	Seb'ahân Mahallesi	Sebahân
107	Seydi Veli	Seydiverî (Seydi Veli) ??? Mahallesi	Seydi Veli
108	---	Sırçalı Mahallesi	---
109	Sungur Nam-ı Diğer Tuti	Sungur Mahallesi (Tûtı)	Sungur Nam-ı Diğer Tuti
110	---	Şâdıbeg Mahallesi	---
111	Şeker Fûrûş	Şekerfûrûş Mahallesi	---
112	Şemseddin	---	Şemseddin
113	Şems-i Tebrizi	---	Şems-i Tebrizi
114	---	Şerbetçi Pirahmed Mahallesi	---
115	---	Şerefeddin Mahallesi	---
116	Şerefşirin	Şerefşirin Mahallesi	Şerefşirin
117	---	Şeyh Ahmed Mahallesi	---
118	Şeyh Bekir	---	Şeyh Bekir
119	Şeyh Hasan-i Rûmî	---	---
120	---	---	Şeyh Osman-i Rûmî
121	Şeyh Rasul	Şeyh Resûl Mahallesi	Şeyh Rasul

122	---	Şeyhalaman Mahallesi	---
123	---	Şeyhbeği Mahallesi	---
124	Şeyh Sadreddin	Şeyhsadreddin Mahallesi	Şeyh Sadreddin
125	---	Şeyhvefâ Mahallesi	Şeyhvefâ
126	Şükran	Şükran Mahallesi	Şükran
127	---	Tanalar Mahallesi	Tarhana ???
128	Veled-i Tavuk	Tavuk Mahallesi	---
129	---	Topraklık Mahallesi	---
130	Türbe-i Celaliye	Türbe-i Celaliye Mahallesi	Türbe-i Celaliye
131	Türk Ali Nam-ı Diğer Senk Tıraş	Türk'alî Mahallesi	Türk Ali Nam-ı Diğer Senk Tıraş
132	---	Yeni Mahalle (Cedîd)	Cedid Mahalle (Der Kurb-i Nişantaş)
133	Zevle	Zevle Mahallesi	Zevle
134	---	---	Zaviye-i Pir Mehmed Paşa

İncelememiz sonucu 134 mahalle ismine ulaşılmıştır. Yavuz tarafından yaptırılan tahrirde bulunan mahalle isimleri ile sicilde adı geçen mahalleler mukayese edildiğinde; 1518 tahririnde ismi geçtiği halde incelenen sicilde adı geçmeyen mahalleler, büyüyen veya gelişen mahallelere dâhil oldukları için kullanılmamış olduğu düşünülmektedir. 41 mahalle ise 1518 tarihli tahrirde yer almadığı halde 2 Numaralı Şer'îye Sicili'nde yer alması yeni yerleşim yerlerinin açıldığını göstermektedir. Yine 1518 tahririnde ismi geçmeyen fakat 2 Numaralı Şer'îye sicilinde ve 1584 tarihli tahrirde ismi geçen Akıncı, Hoşhan, Kal'acık, Karye-i Cerb, Kurugöl, Külük, Lâlâpîrî, Pîrebî (Pîrabî), Sadırlar, Şeyh Vefâ, Tanalar, Cedid mahalleleri 1518 tahririnden sonra kurulmuş olduğu tahmin edilmektedir.

Konya'nın Şehrsel Fonksiyonları

Şehir coğrafyası açısından fonksiyon kavramı; "Bir şehir yerleşmesinin ortaya çıkışını, gelişimini ve büyümesini mümkün kılan faaliyetler" olarak tanımlanmaktadır. Bu faaliyetlerin başında eğitim, kültür, sanayi, ticaret, askeri ve dini fonksiyonlar gelmektedir. Şehir yerleşmeleri bu fonksiyonlara bağlı olarak gelişmekte kalabalıklaşmakta ve önem kazanmaktadır (Beaujeu-Garnier ve Chabuot, 1976; Aliağaoğlu ve Uğur, 2010; Göney, 2017). Konya şehri, kuzey-güney, doğu-batı kervan yollarının kesiştiği yerde bulunan ve bu konumu itibarıyla de Selçuklu devrinden itibaren hızlı bir şehirleşmeye ve dolayısıyla ulaşım, ticaret, eğitim, kültür, sosyal, idari ve dini fonksiyonlarıyla gelişim göstermiş önemli bir şehirdir (Gedikçi Öndoğan, 2016).

Sanayi ve Ticaret Fonksiyonu

Konya şehrinde, sanayi ve ticaret hayatının gelişiminde iki önemli faktör etkili olmuştur. Bu faktörlerden ilki; Anadolu Selçuklu Devleti'ne uzun yıllar başkentlik yapması, şehirde sanayi ve ticari faaliyetlerin gelişmesine büyük katkı sağlamıştır. Bu süreç Osmanlı Dönemi'ne kadar devam etmiş olup geniş bir coğrafyanın ihtiyaçlarına cevap veren sanayi ve pazar şehri olmuştur. İkinci faktör ise; Anadolu'nun ortasında en işlek yol güzergâhlarından "sağ kol" olarak doğu-batı yönündeki hem ticaret hem de hac kervan yolu (Yörük, 2017) üzerinde olmasından ileri gelmektedir. Konya şehrinin Anadolu'da kavşak noktada olması, önemli bir ticaret merkezi haline gelmesinde büyük rol oynamıştır. Bu yol güzergahı Bursa'dan başlayarak Kütahya, Akşehir, Konya ve Adana'dan geçerek, Halep ve Şam'a kadar ulaşmaktadır. Bu yol aynı zamanda Konya şehrini İstanbul başta olmak üzere, diğer Osmanlı şehirlerine bağlaması açısından da oldukça önemlidir. Ayrıca Suriye'den Anadolu'ya gelen bir başka ticaret yolu, Kayseri, Aksaray güzergahı üzerinden Konya'ya bağlanmıştır. Konya, ticaret ağı içinde, hemen hemen her yönden gelen yolların geçtiği bir transit merkezi idi (Ergenç, 2016). Konya şehri sahip olduğu ulaşım fonksiyonundan dolayı bu yollar üzerinde gerek ticaret ve haberleşme gerekse askerî ve hac seferleri açısından insanların gidecekleri yerlere güvenle ulaşmaları amacıyla özellikle Osmanlı Dönemi'nde hanlar ve menziller yapılmıştır. Konya şehrinde küçük ölçekli sanayi ve ticari tesisleri; bozahane, boyahane, asiyyâb, mumhane, bezirhâne ve tahunhane gibi işletmeler oluşturmaktadır (Tablo 2).

Tablo 2: XVI. Yüzyılda Konya Şehri'ndeki Ticari Yapılar ve Sektörler

Çarşılar	Pazarlar	Hanlar	Dükkânlar	Dükkânlar
Bakırcılar Çarşısı	Alpazarı	Alaca Han	Adtanlar	Katırcılar
Bezzâzlar Çarşısı (Bedesten)	Bitpazarı	Çandı Hacı Hanı	Bakırcılar	Kazzâzlar (İpekçiler)
Cullahlar Çarşısı	Çarşamba Pazarı (Meyve Pazarı)	Kırpâs Hanı (Bez Hanı)	Bakkallar	Keten Bezcileri- Kendirciler
Çancılar Çarşısı	Eski Pazar	Has Yusuf Hanı	Balcılar	Keten Helvacıları – Rengâmiz Helvacıları

Çilingirler Çarşısı	Galle Pazarı (Tahıl Pazarı)	Hoca Mezid Hanı	Basmacılar	Kılıççılar
Haffâflar Çarşısı	Hoşafçılar Pazarı	Kanare Hanı (Hayvan Pazarı Hanı)	Başlıkçılar	Kirişçiler
Hallaclar Çarşısı	İplik Pazarı	Kapan Hanı	Bennâlar	Kuyumcular
Hoşafçılar Çarşısı	Kara Pazar	Kiremitli Han (Sultan Bayezid Hanı)	Berberler	Kutucular
Eski Çarşı-Sûk-1 Atik	Koyun Pazarı	Kurşunlu Han	Bezirciler	Külâhçılar
İğneciler Çarşısı	Mürsel Pazarı (Köhne Pazarı)	Nizamiye Hanı	Bezzâzlar	Kürkçüler
Kalaycılar Çarşısı	Sığır Pazarı	Saraçzâde Hanı	Börekçiler	Leblebiciler
Keçeciler Çarşısı	Sipah Pazarı	Ümmet Hanı	Boyacılar	Leğenciler
Miskinler Çarşısı	Yeni Pazar	Yeni Han	Çancılar	Mesci – Pabuccu – Yemenici – Çizmeci – Postalcılar
Muytablar Çarşısı	-	-	Çilingirciler	Mihçiler – Nalçacılar
Okçular Çarşısı	-	-	Çömlekçiler	Mumcular
Uzun Çarşı – Sûk-1 Sultaniye	-	-	Debbağlar	Muytablar
Takkeçiler Çarşısı	-	-	Değirmenciler	Nalbadlar
Yaycılar Çarşısı	-	-	Dellâklar	Nalinciler
-	-	-	Dellâlar	Neccârlar
-	-	-	Demirciler	Pastırmacılar
-	-	-	Dikiciler	Paşmahcılar
-	-	-	Duhancılar	Pulcular
-	-	-	Dülgerler	Sabuncular
-	-	-	Eskiciler	Saraçlar
-	-	-	Ekmekçiler-Poğaçacılar	Semerciler
-	-	-	Hallâçlar	Sufçular
-	-	-	Hattatlar	Şurupçular
-	-	-	Helvacılar-Tahin Helvacıları	Tabipler
-	-	-	Hoşafçılar	Takkeçiler
-	-	-	İğneciler	Terziler
-	-	-	İplikçiler	Tornacılar
-	-	-	Kadayıfçılar	Tuzcular
-	-	-	Kahveciler	Yağcılar
-	-	-	Kalburcular	Yorgancılar
-	-	-	Kasaplar-Sığır Kasapları	Zeytinciler

Kaynak: Yörük, 2017.

Sosyal ve Dini Fonksiyonu

Osmanlı dönemi şehirlerinin kuruluş ve gelişmesine genel olarak bakıldığında, Orta Asya ve İslam şehir yerleşim planlarının izlerine rastlanmaktadır. İslam şehirlerindeki temel özellik şehrin merkez noktasına kurulmuş *Cuma câmiisi* ile câmi'inin bitişiğinde kendisine bağlı olan pazarı yani çarşısıdır. Türk-İslam şehirlerinin şehir planı üç temel unsurdan meydana gelmektedir; birincisi *asil şehir* ya da *şehristan* adı verilen, içerisinde zanaât ehlinin ve aristokrat ailelerin yaşadığı bölge; ikincisi şahrıstanın içinde yer alan ve sarayla yönetim birimlerinin olduğu *ıçkale*; üçüncüsü ise şahrıstanın hemen bitişiğinde yer alan ve ticarî faaliyetlerin gerçekleştirildiği *rabad*, ya da *birûn* olarak adlandırılan yerdir. Selçuklu dönemi Anadolu şehir yerleşim planlarında şehir merkezinde büyük câmi'i ve saray bulunurken, şehrin dış kapılarına doğru, Anadolu şehirlerinde, şehrin merkezinde büyük câmi'i ve saraylar yer alırken, çarşı ve mahalleler de dış şehirde kapılara doğru uzanmaktadır. Osmanlı dönemi şehir planlarında anlatılan iki şehir tipine benzer fiziksel yapılar yer almaktadır. Eski Türk şehir planları Osmanlı döneminde daha zengin bir yapıya kavuşmuş ve eski tip yapı elemanlarının yanlarına yenileri ilave edilmiştir. Osmanlı şehirlerinin imaretler aracılığıyla geliştirilmiş olması diğer İslam şehirlerinde olmayan bir özelliktir. Bu durum Osmanlı şehirlerini diğer İslam

şehirlerinden ayıran ve üstün kılan bir özellik olup şehirlerde kurulan yeni mahallelerin gelişimine de önemli katkı sağlamıştır (Kuban, 1968; Ergenç, 2012; Barkan, 1963).

Osmanlı şehirlerinde bir câmi'inin çevresinde toplanan hastahane, kervansaray, hamam, medrese gibi sosyal ve dinî yardım müesseseleri ile bu müesseselerin bünyesinde görevli memur ve hizmetlilere yapılacak ödemeleri yapabilmek ve gelir elde etmek için inşa edilmiş olan fırın, hân, değirmen, boyahâne, çarşılar ve şem'hân gibi tesislerin tamamı imaretler sayesinde kurulmuştur. Bu tesisler sultanlar ya da bazı devlet adamları tarafından kurulmuş olup masrafları sultanın veya vezirin kendi hazinelerinden karşılanmıştır. İmaretlerin bir diğer fonksiyonu ise Osmanlı şehirlerinde yoğun nüfuslu ve büyük semtlerin oluşmasını sağlamasıdır. Çünkü imaretler yoluyla inşa edilmiş tesisler tüm hizmetleri karşılayan yapılar olmasından dolayı çevrelerine câmi'î, kervansaray, hamam ve aşevleri tüm hizmetleri karşılayan yapılar olduğu için çevrelerine nüfus toplamıştır (Kuban, 1968; Ergenç, 2012; Yıldırım, 2020; Barkan, 1963). 2 Numaralı Şer'îye Sicil defter kayıtlarında da Konya şehrinde çok sayıda imaret olduğu görülmüştür. 2 Numaralı Şer'îye Sicil defterinde adı geçen imaret tesisleri, zaviye ve bunların giderlerini karşılayan vakıflar bulunmaktadır (Tablo 3).

Tablo 3: 2 Numaralı KŞS Defterinde İsmi Geçen İmaret ve İmaret Vakıfları

İbrahim Beg 'İmâreti Vakfı	Pîrâbî Sultân Zâviyesi
Sinan Seydi Zaviyesi Vakfı	Şâh Kulu Zâviyesi
Devlet Hatun Evkâfı	'Alî Ağa Zâviyesi
Pîrî Pâşâ Zâviyesi	Hâcî Hamza Zâviyesi
Şeyh Safâ Vakfı	Mahmûd Dede Zâviyesi
Şeyh Hocendi Zâviyesi	Ebû İshak Kâtimî Zâviyesi
Şeyh Sadreddin Konevî Vakfı	Kokandır (?) Zâviyesi
Şeyh Vefâ Zâviyesi	Nasûh Beg Dârü'l-huffazı ve Mu'allimhânesi Evkâfı
Sultân Alâ'eddin Cami-i Evkâfı	İmâret-i Şerîf Evkâfı
Ahmed Çelebi Çeşmesi Evkâfı	Türbe-i Celâliye Vakfı
Mevlânâ 'İmâreti Vakfı	Evkâf-ı Dârü'ş-şifâ-i Konya
Kemâl Garib Mescidi Evkâfı	'Âbid Çelebi Evkâfı
Kâdî 'İzzeddîn Cami-i Evkâfı	Sinân Ağa Dârü'l-huffazı Evkâfı
Evkâf-ı Çeşme-i Sırçalı	Evkâf-ı Cami-i Hatîb
Evkâf-ı 'Arab Dede	Evkâf-ı Bardakçılar Cami-i
Kara İbrahim Mescidi Evkâfı	Sakyatan Cami-i Vakfı
Hâcî Kara Hamza Vakfı	Evkâf-ı Çeşme-i Yataççı
Evkâf-ı Çeşme-i Ahmed Çelebi	Evkâf-ı 'Îsâ Çelebi
'Ulvî Mescidi Vakfı	Vakf-ı Hoca Dursun
Evkâf-ı Hızırşâh Çelebi	Evkâf-ı Demür Kapu
Kâdî Hürremşâh Evkâfı	Sultâniye Evkâfı
Evkâf-ı 'İmâret-i Cedîd	Evkâf-ı Hündî Hatun
Evkâf-ı Cami-i Ebû'l – fazl	Evkâf-ı Medrese-i Seyfiye
Evkâf-ı Medrese-i Şeref Mes'ûd	Evkâf-ı Nefise Hatun
Evkâf-ı Medrese-i Molla	Evkâf-ı Sultân Hatun
Evkâf-ı Cami-i Emîr	Ferhûniye Evkâfı
Hürrem Subaşı Vakfı	Hâssâ Yûsuf Evkâfı
Evkâf-ı Çeşme-i Hâcî İlyâs	Medrese-i Tâc-ı Vezîr Vakfı
Mescid-i Tûtî Vakfı	Hoca Sultan Vakfı
Âhî Vakfı	Kapan Vakfı
Asafhânî Vakfı	Hoca Dursun Vakfı
Sarnıç-ı Lâle Vakfı	Fâtîma Hatun Vakfı
Demür Kapı Vakfı	Çeşme-i Hâcî Emrullah Vakfı
Hatunşâh Çeşmesi Vakfı	'Ayşe Hatun Vakfı
Zeyneb Hatun Vakfı	Dâvud Ağa Vakfı
Pervâne Dede Vakfı	Hızırşâh Çelebi Vakfı
Mâhpâşâ Hatun Vakfı	Şâkirdîn Hatun Vakfı
Merhûm 'Alî Pâşâ Vakfı	Temür Dede Vakfı

Konya 2 Numaralı Şer'îye Sicili defter kayıtlarında Konya şehrinde yer alan ve giderlerinin karşılanması amacıyla kurulmuş olan vakıfların mahsül kayıt listelerinde câmi'î ve mescid isimleri de sıkça karşımıza çıkmaktadır. Şer'îye sicil defterinde çeşitli belgelerden elde ettiğimiz câmi'î ve mescid isimleri de karşımıza çıkmaktadır (Tablo 4).

Tablo 4: 2 Numaralı KŞS Defterinde İsmi Geçen Câmî'i ve Mescidler

Kapan Mescidi	Sultân Şehinşâh Mescidi
Mescid'i Dudu	Kesterye Mescidi
Ebû'l-fazl Câmî'i	'Abdul'aziz Mescidi
Lâlapîrî Mahallesi'nde Ken'anoğlu Ahmed Mescidi	Kâdı' İzzeddîn Câmî'i
Debbâghâne Mescidi	Hâcî 'İzzeddîn Câmî'i
Kara İbrahim Mescidi	'Arab Dede Câmî'i
Sakyatan Câmî'i	Şeyh Ahmed Mescidi
Bâb-ı Aksaray Mescidi	Ferhûniye Mescidi
'Ulvî Mescidi	Mescid-i Devlet Hatun
Mescid-i Ahmed Fakîh	Mescid-i Tûtî
Mescid-i Şeyh Sadrettîn	Mescid-i Çiftenerdübân
Mescid-i Tolancı	Câmî'i Emir
Diğîn Câmî'i	Sultân 'Alâ'eddîn Câmî'i
Kâsım Halîfe Câmî'i	Belvîrân Câmî'i
Sultân Câmî'i	'Anber Re'is Câmî'i
Şerefeddîn Câmî'i	Türbe-i Celâliye Câmî'i
Sâhib Atâ Câmî'i	Karye-i Hatîb Câmî'i
Belvîrân Nâhiyesi Armus Karyesi Câmî'i	Hatîb Câmî'i
Bardakçılar Câmî'i	

Eğitim ve Kültür Fonksiyonu

Osmanlı Devleti'nin hâkim olduğu tüm bölgeler arasında Anadolu şehirleri eğitim ve kültür alanında genellikle geri planda kalmıştır. Nüfus bakımından kültür seviyesi yüksek şehirlerin sesi çok duyulmamış olup eğitim kurumları ise genelde küçük çaplı olmuştur. Ancak bu durum Konya için geçerli değildir. Anadolu şehirleri arasında en fazla eğitim kurumuna sahip şehir Konya olmuştur (Faruqî, 1996). Evliya Çelebi'nin, "*Medreselerin en meşhuru Nalıncı Medresesi'dir. On bir adet darü'l-kurra'sı vardır. Üç yerde darü'l-hadis, yüz yetmiş yerde sıbyan mektebi vardır. Her yıl surre ve atıyyesi verilen kırk kadar derviş tekkesi vardır. En meşhuru Hazret-i Şems-i Tebriz-i Tekkesi'dir ki, yüksek bir kubbesi olup onda da Mevlâna ayinleri yapılır. Mahkemeye yakın eski bir tekke'dir.*" (Çaycı, 2016) bilgileri vermesi, Anadolu şehirleri arasında, en fazla eğitim kurumunun Konya'da olduğunu kanıtlar niteliktedir. Konya şehrinin eğitim ve kültür fonksiyonunda camiler, tekkeler ve zaviyeler de eğitim alanında işlev görmüştür (Tablo 5).

Tablo 5: 2 Numaralı KŞS Defterinde İsmi Geçen Medrese ve Zaviyeler

Medreseler	Zaviyeler
Küçük Karatay Medresesi	Pîrâbî Sultân Zaviyesi
Kemâliye Medresesi	Sinan Seydi Zaviyesi
Tac-ı Vezir Medresesi	Şâh Kulu Zaviyesi
Büyük Karatay Medresesi	Pîrî Pâşâ Zaviyesi
Sinan Ağa Darü'l-huffazı	Ali Ağa Zaviyesi
Molla Medresesi	Şeyh Hocêndi Zaviyesi
Atabeg Medresesi	Hâcî Hamza Zaviyesi
Sırçalı Medresesi	Şeyh Vefâ Zaviyesi
Altunpâ Medresesi	Mahmûd Dede Zaviyesi
İplikçi Medresesi	Ebû İshak Kâtîmî Zaviyesi
Mu'in Medresesi	Kokandır (?) Zaviyesi
Seyfiye Medresesi	
Şeref Mes'ûd Medresesi	
Hocendi Medresesi	

Nasûh Beg Darü'l-huffazı

İdari Fonksiyonu

Konya 2 Numaralı Şer'îye Sicil defteri kayıtlarında, Konya'ya bağlı karye ve kazalarına dair tîmâr mahsul listeleri yer almaktadır. 1518 Tahriri'ne göre Konya kazâsı dört nahiyeyi kapsarken (Sahra-i Konya, Sa'id-ili, Sudirhemi, ve Hatunsaray) sonraki süreçte yapılan tahrirlerde, Zengicek'in Konya kazasına eklendiği görülmüştür. Bu nahiyelerin en geniş olanı Sahra-yı Konya nahiyesidir. Sahra-yı Konya nahiyesi içinde kalan Çumra karyesi de önemli yerleşimlerden biri durumundadır. Hatunsaray ve Sa'id-ili nahiyeleri ise kendilerine tabi birer köyü olan yerlerdir. Bu dört nahiyeden en küçük olanı Sudirhemi'de Sahra-yı Konya nahiyesinin önemli bir parçası durumundadır (Faruqî, 2004). Bu ayrımın yanında bir de kazâ taksimatı vardı. Sahra-yı Konya, Hatunsaray, Sudirhemi, Zengicek, Sa'id-ili Konya kazâsı adı altında bir kadılık bölgesi teşkil ediyordu. Turgut, Aladağ, Eski-il, Belviran aynı zamanda bir kazâydı. Larendede ve Kaş, Ereğli ile Karacağ'da iki ayrı kadılık idi. Yani Konya kazâsı 13 subaşılık mıntkasına ve ayrıca 7 kadılık dairesine ayrılmıştı. 2 Numaralı Şer'îye Sicil defteri kayıtlarında geçen karye isimleri Tablo 6'da verilmiştir.

Tablo 6: 2 Numaralı KŞS Defterinde İsmi Geçen Karye İsimleri

Karye-i Akvirân (Eski-il'e tabi')	Karye-i Argıdan	Karye-i Balçıkhisâr
Karye-i Alayuntlu	Karye-i Arkıd	Karye-i Bâlıçay
Karye-i Alemdâr	Karye-i Armus Belviran'a tabi'	Karye-i Ballık
Karye-i Alibeyüyüğü	Karye-i Arpalık	Karye-i Baltık
Karye-i' Alipâşâ	Karye-i Aydınlar	Karye-i Başkuyu
Karye-i Almanos	Karye-i Aşşalu Eski-il'e tabi'	Karye-i Bınârîoğlu
Karye-i Argalan	Karye-i Bağrı	Karye-i Bilecik
Karye-i Bodsâ	Karye-i Çini (Karaman'a tabi')	Karye-i Divle
Karye-i Boyalu (Turgut'a tabi')	Karye-i Çukur	Karye-i Divlehisar
Karye-i Bozak	Karye-i 36umra	Karye-i Duacılar
Karye-i Budak	Karye-i Dağdere	Karye-i Durak
Karye-i Bunsuzlar	Karye-i Dam	Karye-i Dutludinek
Karye-i Cerbi	Karye-i Damköy	Karye-i Eceler
Karye-i Cila	Karye-i Dedelü	Karye-i Eğrigöz (Akşehir'e tabi')
Karye-i Çağlak	Karye-i Daryalu (Belviran'a tabi')	Karye-i Eksil
Karye-i Çalık (Karaman'a tabi')	Karye-i Devekaya	Karye-i Elmasun
Karye-i Çavuşlu	Karye-i Divanlar	Karye-i Elyâkût
Karye-i Êmirayas	Karye-i Hatun (Karaman'a tabi')	Karye-i Kaldan
Karye-i Erkalın	Karye-i Haydar (Karaman'a tabi')	Karye-i Kalle
Karye-i Evrad tâbi'-i Lârende	Karye-i Hoca'ali Bunalıs(?) tâbi'-i Belv'irân	Karye-i Kanberli
Karye-i Genç	Karye-i Hoydes	Karye-i Kara 'Ömerlü
Karye-i Giryad	Karye-i İdrislü	Karye-i Karabedreddin
Karye-i Gögez (Belviran'a tabi')	Karye-i İncekara	Karye-i Karaismail
Karye-i Gökahur	Karye-i İrmek	Karye-i Karakilisa (Larendeye tabi')
Karye-i Gükârcilik ??	Karye-i İsmil	Karye-i Karasevinç
Karye-i Günenç	Karye-i Kadılar	Karye-i Karâüyük
Karye-i Hacı'ivad (Turgut'a tabi')	Karye-i Kalçidepe (Turgut'a tabi')	Karye-i Karavirân
Karye-i Kayacık	Karye-i Kızılyaka	Karye-i Ladik
Karye-i Kayalar	Karye-i Kiçimuhsine	Karye-i Lebki
Karye-i Kayı	Karye-i Kilisecik	Karye-i Maydes
Karye-i Kayıüyüğü (Bayburd'a tabi')	Karye-i Kinise	Karye-i Mehedli
Karye-i Kepenekçi (Eski-il'e tabi')	Karye-i Kistre	Karye-i Melures
Karye-i Kestel (Karaman'a tabi')	Karye-i Koçaç	Karye-i Meydan
Karye-i Kındiras (Karaman'a tabi')	Karye-i Kozlu (Turgut'a tabi')	Karye-i Muharrem
Karye-i Kırbınâr	Karye-i Kökez	Karye-i Mursun

Karye-i Kızılcaköy	Karye-i Kuyucak	Karye-i Musabınarı
Karye-i Kızılkuyu	Karye-i Kuzbınar (Belgiran'a bağlı')	Karye-i Mühürlü
Karye-i Müşekki	Karye-i Sarıcaahmed (Akşehir'e tabi')	Karye-i Tatarüyüğü
Karye-i Necmeddin	Karye-i Sarıcıahmedlü	Karye-i Terzi (Karaman'a tabi')
Karye-i Okçu	Karye-i Sevinç	Karye-i Turhallı
Karye-i Oranlar (Turgut'a tabi')	Karye-i Seydiveri	Karye-i Tülüce
Karye-i Ortaviran (Karaman'a tabi')	Karye-i Sicim	Karye-i Ulumuhsine
Karye-i Sa'id (Karaman'a tabi')	Karye-i Sille	Karye-i Ulusalur (İlgın'a tabi')
Karye-i Sakyatan	Karye-i Sukra	Karye-i Uurlu (Larende'ye tabi')
Karye-i Sâmak	Karye-i Sursudu (Aksaray'a tabi')	Karye-i Vaşakçı
Karye-i Sancakdâroğlu	Karye-i Susa	Karye-i Yağlubayad
Karye-i Sarıatlı (Aksaray'a tabi')	Karye-i Tasan	Karye-i Yakacık
Karye-i Yatık	Karye-i Yenicekişla	Karye-i Zengi (Karaman'a tabi)
Karye-i Yenice (Sa'id İli'ne tabi)	Karye-i Yumakvirân	Karye-i Zengicek
Karye-i Yenicekayı	Karye-i Zengen	Karye-i Zincirli
Karye-i Zora	Karye-i Zive	

Ulaşım Fonksiyonu

Konya şehri ulaşım yönünden eskiçağlardan itibaren Anadolu'nun sağ kol adı verilen en işlek yol güzergahı üzerinde bulunmasından dolayı özellikle orduların, hac ve ticaret kervanlarının, posta ulaklarının uğrak noktalarından biri olmuştur. Konya şehrinin sahip olduğu ulaşım avantajı bu yol güzergahı üzerinde bulunan yerleşmelerin gelişimine de büyük katkı sağlamıştır (Quarter, 2008; Yörük, 2017).

Anadolu'nun doğu-batı yönlü ticaretinin ana güzergahı olması Anadolu Selçuklu Devleti döneminde olmuştur. Anadolu'da iktisadi faaliyetlerin gerçekleştirilmesi bu yolların geçtiği yerler ve bu yolların sona erdiği şehir ve limanlarda son bulmuştur. Bu sebeple yolların sürekli olarak açık tutulması ve güvenliğinin sağlanmasına büyük önem verilmiştir. Anadolu Selçuklu Devleti zamanında yolların güvenliğinin sağlanmasına gösterilen ehemmiyetin en güzel göstergesi başkent Konya ile Sivas arasındaki inşa edilmiş olan kervansaraylardan 23'ünün günümüzde de halen ayakta duruyor olmasıdır. Moğol istilasının ardından Anadolu hem doğu-batı ticaretinde Erzurum, Erzincan ve Sivas'tan geçen ve Tebriz'i Konya'ya bağlayan ana bir yol olmuş hem de kuzey-güney ticaretine merkezlik yaparak, Sivas, Kayseri, Aksaray, Konya, Ankara ve Amasya gibi şehirler önemli ticaret merkezleri haline gelmiştir. Osmanlı Devleti'nin yükseliş döneminde XIV. yüzyıl sonlarına doğru Bursa politik ve ticaret merkezi haline gelmiş, Arap ve Hint malları Akdeniz kıyısındaki giriş limanlarından (Antalya ve Alanya) Adana ve Konya yoluyla, Halep – İstanbul hattı üzerinden taşınmıştır (Yörük, 2017).

Tarım Fonksiyonu

Osmanlı Dönemi şehirlerinin etrafında genellikle tarımsal faaliyetler yapılmaktaydı. Bu sebepten şehirleri etrafında yer alan bağ, bahçe ve bostanlık tarım alanlarından bağımsız düşünmek mümkün olmamaktadır. Yapılan tarımsal faaliyetlerde hububat tarımı vergilendirilmiştir. Hububat tarımında öşür oranı yerel örf ve adetlere, toprak verimliliğine ve sulama imkanlarına göre değerlendirilmiştir. Konya Eyaleti'nde yetiştirilen hububattan beşte bir, su basan alanlardan ve şehir arazisi içerisinde kalan miri topraklardan onda bir oranında öşür alınmıştır (Yörük, 2017). Su basan alanlarda beşte bir oranında vergilendirme yapılması şehirde yaşayan halka karşı pozitif ayrımcılık yapıldığına delalet etmektedir.

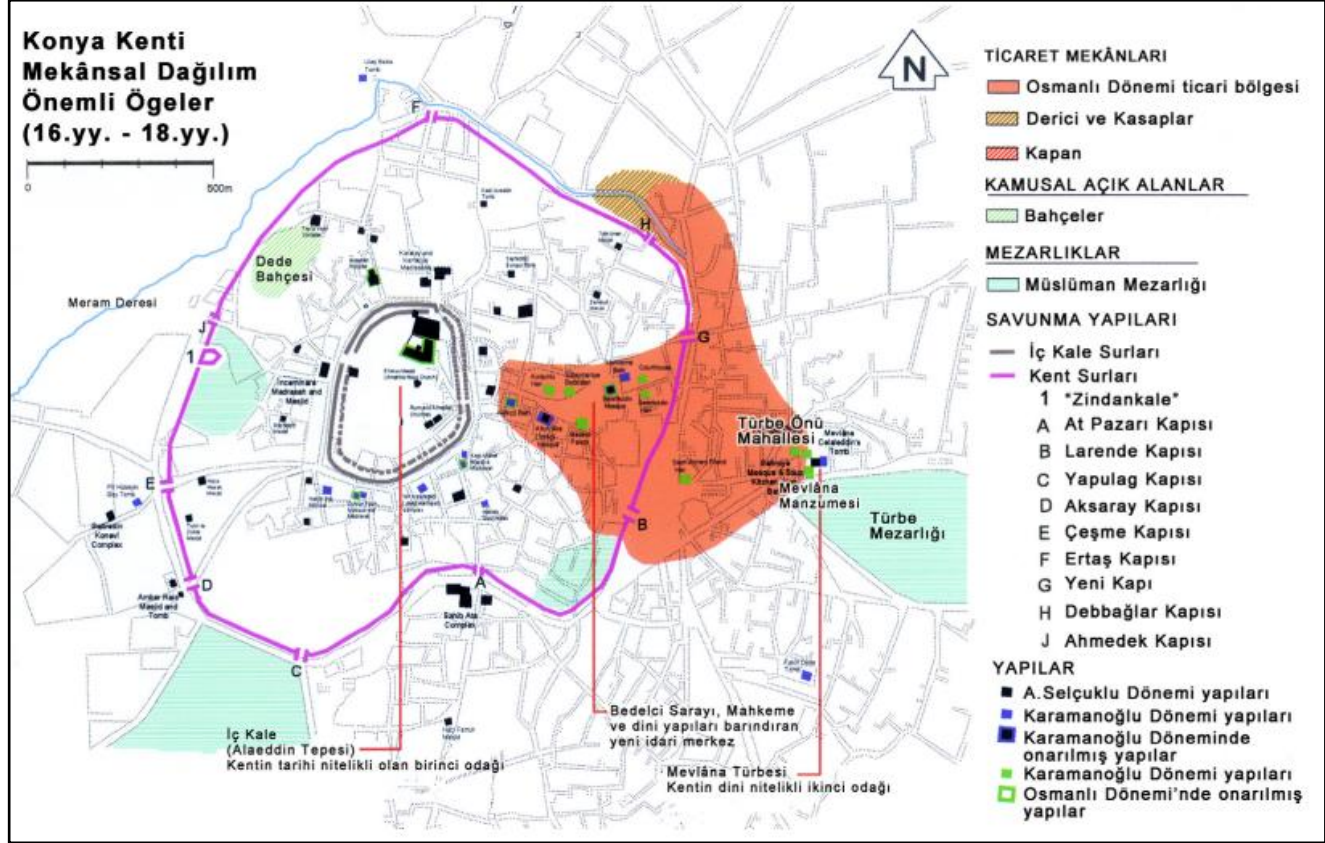
Evliya Çelebi de gezdiği güzergâhlar üzerinde bulunan şehirlerin çevresinde bulunan bağ ve bahçelerden detaylı bir şekilde bahsetmektedir. Konya şehriyle ilgili olarak şehrin yakın çevresinde bulunan 9000 bağ ve bahçenin bulunduğunu belirterek bu alanlardaki bitki ve bostanların 2700 su kuyusundan sulanarak ürün yetiştirildiğini belirtmiştir. Evliya Çelebi'nin yapmış olduğu bu anlatımda bağlık alanların Konya şehrinin etrafını tamamen sardığı görülmektedir (Evliya Çelebi, 1314'ten aktaran Yörük, 2017). Nitekim, Muşmal'ın (2000) da belirttiği gibi şehrin çevresinde "Karaöyük, Selifar, Meram, Vadi-i Meram, Hoca Cihan, Cerid İçi, Gürden, Ulurmak, Aydan, Kovanağzı, Yaka, Aymanos, Harmancık, Toruntay, Şehir Irmağı, Beytemiz, Sedirler Abdürreşid mevzilerinde İbn-i Kazgan, Karakayış, Araplar, Şeyh Aliman, Türbe-i Celâliye, Cedidiye, Şeyh Sadreddin, Şeyh Vefa mahallelerinde" şehir sakinlerinin yoğun bir şekilde bağcılık yapması bağcılık alanlarının oldukça geniş olduğunu göstermektedir. Belirtilen bu alanlar içerisinde en çok bağcılık faaliyetlerinin en yoğun yapıldığı yer Meram olmuştur. Bu durumun en önemli nedeni ise Meram'da su kaynaklarının fazla oluşu ve düzenli sulamanın yapılmasıyla ilgili olduğu düşünülmektedir (Yörük, 2017).

Sonuç

Osmanlı Dönemi şehirlerinin kuruluş ve gelişmesine genel olarak bakıldığında, Orta Asya ve İslam şehir yerleşim planlarının izlerine rastlanmaktadır. Ancak, Osmanlı şehirlerinin imaretler aracılığıyla geliştirilmiş olması diğer İslâm şehirlerinde olmayan bir özelliktir. Bu durum Osmanlı şehirlerini diğer İslam şehirlerinden ayıran ve üstün kılan bir özellik olup şehirlerde kurulan yeni mahallelerin gelişimine de önemli katkı sağlamıştır.

Asıl şehir karakterini Osmanlı Dönemi'nde kazanan Konya şehrinin gelişiminde iki önemli odak noktası olmuştur. Bunlardan birincisi şehrin coğrafi yapısının sağladığı imkanlardan dolayı şehrin yatay olarak her yöne doğru gelişmesidir. Şehrin ortasında yer alan Alâeddin tepesi ve çevresi şehrin mekânsal gelişim alanının ilk odak noktasıdır. Alâeddin Tepesi'ni çevreleyen surların dışında bağ ve bahçelik alanın kuzeydoğusunda ilk yerleşim yeri kurulmuştur. İlk yerleşim alanının kurulmasıyla birlikte XIII. yüzyılın başlarında burada bulunan mescitlerin (Hatuniye ve Mihmandar) çevresinde ilk mahalleler kurulmaya başlamıştır. İkinci odak noktası diye adlandırabileceğimiz aşamada ise iki fonksiyonun etkili olduğu görülmektedir. Bunlardan ilki şehrin dini fonksiyonlarını ön plana çıkarttığı ve şehrin gelişiminde etkili olduğu alandır. Diğeri ise şehrin kuzey-güney kesimlerine doğru genişleyen ticari fonksiyonların artış gösterdiği bölgedir. Ticari bölge, XIII. yüzyılda inşa edilmiş olan Mevlâna Türbesi'nin çevresinde yoğunlaşmıştır. Mevlâna Türbesi'nin çevresinde görülen bu yoğunlaşma Osmanlı hakimiyetinin ardından daha da artmıştır.

Konya şehrinde, Osmanlı şehirlerinde görülen yerleşim düzenini ve bu düzene bağlı olarak gelişen şehrsel fonksiyonların tümünü görmek mümkündür. Konya şehrinde, Osmanlı şehirlerinin çoğunda görülen dini, idari, sosyal ve kültürel fonksiyonların bir arada gerçekleştiği ve şehrin en hareketli yeri olan meydanı Alâeddin Tepesi ve çevresinde gelişmiştir. Şehirdeki cadde ve sokak sistemi Alaeddin Tepesi ve çevresinden oluşan meydandan çevreye ışınal olarak yayılmıştır. Şehrin dini fonksiyonlarının geliştiği bölge ise Mevlâna Türbesi ve eklentilerinin yapıldığı alanın çevresidir. Özellikle Mevlânâ Celâleddin-i Rumî'yi seven ve değer verenler ile tarikat mensuplarının yerleşimiyle Türbe Mahallesi olarak adlandırılan yerleşim alanı ortaya çıkmıştır. Alâeddin Tepesi ve çevresinde gelişen ilk yerleşimin kurulduğu tarihsel alan ile Mevlâna Türbesi'nin çevresinde gelişen ve dini fonksiyonların ön plana çıktığı alan arasında ticari faaliyetlerin yoğunlaştığı bir bölge ortaya çıkmıştır (Şekil 2). Bunun yanında ulaşım fonksiyonuna bağlı olarak, Konya şehrinin Anadolu'da kavşak noktada olması, önemli bir ticaret merkezi haline gelmesinde büyük rol oynamıştır. Bu yol güzergahı Bursa'dan başlayarak Kütahya, Akşehir, Konya ve Adana'dan geçerek, Halep ve Şam'a kadar ulaşmaktadır. Anadolu şehirleri arasında, en fazla eğitim kurumunun Konya şehrinde olması eğitim ve kültür fonksiyonunun da oldukça gelişmiş olduğunu göstermektedir.

Şekil 2: XVI. yüzyılın başından XVIII. yüzyılın sonuna kadar Konya şehrinin mekânsal dağılımı (Önge, 2011:63).

Kaynakça

Arşiv Belgeleri

2 Numaralı Konya Şer'iyeye Sicili (978-989 / 1570-1582).

Diğer Kaynaklar

- Bahar, H. (2015). Eskiçağ'da Konya. Şehirlerin Sevdalısı İbrahim Hakkı Konyalı Armağanı, Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yayınları, 7, 271-299.
- Barkan, Ö. L. (1963). Osmanlı İmparatorluğu'nda İmâret Sitelerinin Kuruluş ve İşleyiş Tarzına Ait Araştırmalar. İ.Ü. İktisad Fakültesi Mecmuası, 23 (1-2), 239-296.
- Bayartan, M. (2003). XIX. Yüzyılda Kütahya'nın Tarihi Coğrafyası. (Yayımlanmamış doktora tezi). İstanbul Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Bayartan, M. (2005). Tarihi Coğrafya Çalışmaları Açısından Şehir ve Osmanlı Şehri. Coğrafya Dergisi, 13, 85-92.
- Baykara, T. (2002). Konya. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Beaujeu-Garnier, J. and Chabot, G. (1967). Urban Geography. New York: Longmans Green And Co.
- Çaycı, A. (2016). Osmanlı Seyyahlarının İzlenimleriyle Konya ve Çevresi. Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 21, 115-146.
- Çaycı, A. (2016). Seyahatnamelerde Konya. Konya: Konya Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları.
- Darkot, B. (1967). Şehir Ayrımında Nüfus Sayısı ve Fonksiyon Kriterleri. İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Dergisi, 16, 3-8.
- Darkot, B. (1993). Konya. MEB İslam Ansiklopedisi (Cilt. 6, s. 841-853) içinde. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Dickinson, R. E. (1964). City and Region. London: Routledge & Kegan Paul Ltd.
- Ergenç, Ö. (2016). XVI. Yüzyılda Ankara ve Konya. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Faroqhi, S. (1976). Anadolu İskânı ile Terkedilmiş Köyler Sorunu. Türkiye'de Toplumsal Bilim Araştırmalarında Yaklaşım ve Yöntemler Semineri 17-19 Aralık Bildiriler (s. 293-302) içinde. Ankara: ODTÜ Türk Halk Bilimleri Topluluğu Yayınları.
- Faroqhi, S. (1980). Taxation And Urban Activities İn Sixteenth-Century Anatolia. International Journal Of Turkish Studies, 1 (1), 19-53.
- Faroqhi, S. (2006a). Onaltıncı Yüzyıl Boyunca Anadolu ve Balkanlarda Kırsal Toplum I. (E. S. Özcan, Çev.), Ankara: Doğubatı Yayınları.
- Faroqhi, S. (2006b). Balkan Panayırılarının Eski Tarihi, Osmanlı Şehirleri ve Kırsal Hayatı. (E. S. Özcan, Çev.), Ankara: Doğubatı Yayınları.
- Faroqhi, S. (1995). Hacılar ve Sultanlar (1517-1638). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Faroqhi, S. (2004). Osmanlı'da Kentler ve Kentliler. (N. Kalaycıoğlu, Çev.), İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Gedikçi Öndoğan, A. (2016). Tarihi Çarşılarda Tüketim Ritüelleri: Konya Bedesteni. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (36), 5-19.
- Göney, S. (2017). Şehir Coğrafyası. İstanbul: Beta Yayınları.
- Gümüşçü, O. (2012). Coğrafyaya Davet. Tarihçe, Kavramlar, Yapı, Sistematik, Kaynaklar, Metod. İstanbul: Yeditepe Yayınevi.
- Gümüşçü, O. (2001). XVI. Yüzyıl Larende (Karaman) Kazasında Yerleşme ve Nüfus. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Hall, T. (2001). Urban Geography. London: Routledge.
- İnalçık, H. (2003). Osmanlı İmparatorluğu Klasik Çağ (1300-1600). (R. Sezer, Çev.), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- İnalçık, H. (2000). Osmanlı İmparatorluğu'nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi I. (H. Berktaş, Çev.), İstanbul: Eren Yayınları.
- Karaboran, H.H. (1989). Şehir Coğrafyası ve Şehrsel Fonksiyonlar. Fırat Üniversitesi Dergisi Sosyal Bilimler, 3 (1), 81-118.
- Karpuz, H. (2004). Anadolu Selçuklu Mimarisi. Konya: Selçuk Üniversitesi Yaşatma ve Geliştirme Vakfı Yayınları.
- Konyalı, İ. H. (2007). Konya Tarihi. Konya: Memleket Gazetesi Yayınları.
- Kuban, D. (1968). Anadolu-Türk Şehri Tarihi Gelişmesi Sosyal ve Fizikî Özellikleri Üzerinde Bazı Gelişmeler. Vakıflar Dergisi, 7, 53-73.
- Küçükdağ, Y., Arabacı, C. ve Yenice, M. S. (2020). Tarihi Süreç İçinde Konya Şehrinin Fiziki Gelişimi. Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi, (5), 1-38.
- Muşmal, H. (2000). XVII. Yüzyılın İlk Yarısında Konya'da Sosyal ve Ekonomik Hayat (1640-1650). (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Önge, M. (2011). Conservaton of Cultural Heritage on Alaeddin Hill in Konya from the 19th Century to Present Day. (Yayımlanmamış doktora tezi). Orta Doğu Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Önge, M. (2018). Tarihsel Süreçte Konya Kent Morfolojisinin Gelişimi, "DeğişKent" Değişen Kent, Mekân ve Biçim Türkiye Kentsel Morfoloji Araştırma Ağı II. Kentsel Morfoloji Sempozyumu (s.455-468) içinde, İstanbul: Marmara Belediyeler Birliği Yayınları.
- Somuncu, M. (1995). Kayseri Şehri'nin Kuruluşu ve Gelişmesi. Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi, 4, 127-146.
- Şafak, L. (2019). 2 Numaralı Konya Şer'iyeye Sicili (978-989 / 1570-1582) Değerlendirme ve Transkripsiyon. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Selçuk Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

- Quarter, D. (2008). Anadolu'da Osmanlı Reformu ve Tarım 1876-1908. (N. Ö. Gündoğan, Çev.), İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.
- Tolun-Denker, B. (1976). Şehir İçi Arazi Kullanılışı. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayını.
- Tuncel, M. (1980). Türkiye'de Kent Yerleşmelerinin Tarihçesine Toplu Bir Bakış. İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Dergisi, 23, 123-160.
- Tümertekin, E. ve Özgüç, N. (1998). Beşerî Coğrafya: İnsan Kültür Mekân. İstanbul: Çantay Kitabevi.
- Uğur, A. ve Alişaoğlu, A. (2019). Şehir Coğrafyası (7. Baskı). Ankara: Nobel Yayınevi.
- Whitehand, J.W.R. (1987). Urban Morphology. In M. Pacione (Ed.), *Historikle, Geography: Progressand Prospect*, London: Croom Helm.
- Yediyıldız, B. (1994). "Osmanlı Toplumu", Osmanlı Devleti ve Medeniyet Tarihi (Ed.: Ekmeleddin İhsanoğlu). İstanbul: İslam, Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi Yayını.
- Yıldırım, M. (2020). Samsun'daki kültür, sanat ve turizm derneklerinin faaliyet analizi, sorunları ve şehre katkısı. Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 13 (2), 496-519.
- Yıldırım, M. ve Gül, F. (2020). Kentsel Ortak Kullanım Alanlarına Bir Örnek: Samsun Millet Bahçesi. 19 Mayıs Sosyal Bilimler Dergisi, 2020, 1, (2), 125-141.
- Yıldırım, M. (1999). Konya'da Erken Dönem Türk İslam Eserlerinden Örnekler. S.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi. 9, 266-267.
- Yörük, D. (2017). XVI. Yüzyılda Konya Şehir Ekonomisi. S.Ü. Türkiyat Araştırmaları Dergisi, 42, 353-379.